

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم

مرحوم آقا می گفتند ما یکدفعه رفتیم مسجد سپهسالار همین مسجدی که الان میدان بهارستان است رفتیم مجلس ختمی بود و بعد نشسته بودیم افراد هم می آمدند می رفتند علما، حجج، می آمدند دیگر بر حسب مراتب یکی بلند می شود یکی نمی شود و یکی صلواتی و که آنجا بود مسئول مدرسه و خادم، تحویل می گرفت و دیگر می گویند واردش کن، فلانی آمده آیت الله فلان واردش کن یعنی چندتا هندوانه و خربزه و کدوتنبل از اینها بگذار زیر بغلش که خیلی ابهتش بیشتر بشود گفتند در این موقع یکی آمد خوب ما این را می شناختیم بدبخت هر را از بر تشخیص نمی داد، دیدیم این خادم داد زد صلوات پشت صلوات حضرت آیت اله فلان خوب این را همه می شناسند این اینقدر صلوات نمی خواهد حالا یکی باشد خیلی آقا باشد صلوات، بعد مشخص شد قبلا از اینکه بیاید رفته دم خادم را دیده است رفته مساله را حل کرده است خلاصه آن هم هیچی صلوات ول نمی کرد بابا خوب یکی فرستادی برایش بس است دیگه دوتا سه تا پنج تا چه خبر است؟! شعائر است شعائر باید محفوظ باشد شعائر داریم تا شعائر! کشیدن سجاده از زیرپای مرحوم آقای قاضی هم شعائر است! با سنگ زدن و شیشه مسجد ایشان را شکستن شعائر است! تهدید به قتل هم شعائر است! هرکدامش شعائر است.

قد أورد علی قولهم إن الشیئین من نوع واحد یمتاز أحدهما عن الآخر إن اتحد المحل بالزمان بأن الزمان نفسه إذا كان مقدارا لحركة الفلك فمحلّه جسم واحد فیما ذا یمتاز مع وحدة المحل جزء منه من جزء آخر.

بحث امروز خیلی مطلبی ندارد، مرحوم آخوند در اینجا می‌خواهند یک نوع التیامی ببخشند در عبارات و تعبیراتی که از بعضی از بزرگان آمده است مانند مرحوم شیخ‌الرئیس و بعضی از افراد دیگر در مورد بهمنیار هم ایشان فرمودند که تشخیص در بعضی از موارد به معنای امتیاز و تمیّز است و نه اینکه تشخیص به همان معنای حقیقی که تعین باشد که برگشتش به وجود است چون عرض شد آنچه که موجب می‌شود تحقق خارجی صورت بیوندد عبارت است از همان خصوصیت وجودیه شیء که بواسطه آن خصوصیت هم خودش تعین پیدا می‌کند و هم باعث امتیاز خود از سایرین خواهد شد و ما بواسطه او آن امتیازات را از دیگران احساس می‌کنیم به این می‌گویند تشخیص و اما در بعضی از موارد پیش آمده که بجای تمیّز، تشخیص گفته شده است وقتی که بین دو شیء یک نوع وحدتی وجود دارد امتیاز یکی از دیگری بواسطه همان هیئت او است این هیئت خارجی او موجب می‌شود این اینجا از دیگری امتیاز پیدا می‌کند چطور در طایر، بین طایر و بین ولود آنی که بچه می‌زاید آن مساله مشخص است شما دو کبوتر، دو حیوان، دو خفاشی که یکی نر است و دیگری ماده است وقتی که حرکت می‌کند آنی که دنبال ماده حرکت می‌کند مشخص می‌شود از دیگری یا فرض کنید دوتا کبوتر دیگر دوتا حیوان دیگر آن نحوه هیئت خارجییه اوست که موجب امتیاز بین او و بین دیگران خواهد شد. مساله‌ای که در اینجا مطرح شده است یک ایرادی مطرح کردند که بر آن اساس مرحوم آخوند مساله را به آن امتیاز ذاتی زمان کشاندند صحبت این است که اگر دو شیء در یک نوع واحد با هم در آن حقیقت نوعیه‌شان متحد باشند پس بنابراین اختلافشان این اختلاف می‌شود اختلاف زمانی در صورتی که محل، محل واحد باشد فرض کنید که اگر یک هیئت بر یک محلی عارض بشود آن امتیاز آن هیئت و آن وضع، نسبت به وضع

دیگر در صورت اتحاد محل اختلاف زمان است وقتی که الان من در اینجا به این وضع نشستم و یک ساعت دیگر هم همین وضع را دارم پس این فرق بین این وضع و بین وضع دیگر چیست؟ در صورتی که هر دو این یک مقوله است و در تحت یک نوع است این اختلافش اختلاف به زمان است. زمان این وضع در فلان ساعت بوده و این تبدیل پیدا می‌کند به ساعت فلان، بدون این که خود وضع تغییر پیدا کند و خود آن هیئت آن خصوصیت خودش را عوض کند و موقعیت خودش را تغییر بدهد اشکالی که در اینجا شده این است که در مساله زمان این قضیه ایراد شده زمان گفتم که عبارت از حرکت فلک است و آن کمیت حرکت است که زمان را تشکیل می‌دهد وقتی فلک بر همان هیئت سابق این زمین را ثابت و افلاک را به دور زمین اینها در حال حرکت می‌دیدند تفاوتی نمی‌کند علی کل حال این حرکت است که موجب وجود زمان است چه شما زمین را متحرک بدانید بدور خود و بدور خورشید یا اینکه زمین را ثابت و آنها را متحرک بدانید این تفاوتی از نقطه نظر کمیت ندارد و به آن کمیت زمان گفته می‌شود یک ساعت یعنی حرکت زمین از یک نقطه به نقطه دیگر یا از یک منطقه به منطقه دیگر در منطقه البروج که حرکت به دور شمس دارد در هر کدام از این مناطق که قرار بگیرد آنجا برای او اسم خاصی است و وضع خاصی دارد و این حرکت افلاک بر یک جسم واحد واقع می‌شود پس وقتی که این جسم، جسم واحد است چطور شما یک جزئی از زمان را بر جزء دیگر می‌توانید امتیاز بدهید؟ جسم، جسم واحد است آن جسم واحد در حال حرکت است و شما چیزی ندارید که با او امر ثابتی باشد و بواسطه آن امر ثابت بتوانید بین این دو حرکت را بتوانید امتیاز بدهید این اشکالی که نسبت به این قضیه شده است جوابی که مرحوم آخوند می‌دهند جواب روشنی است جواب این است که امتیاز خودش فی حد نفسه روشن است

و امتیاز روز یکشنبه از روز دوشنبه، به نفس خود یک شنبه و دوشنبه بودن است یعنی خود یک شنبه بودن ذاتا امتیاز دارد از روز قبل و روز بعد خودش و نیازی به محل ندارد که یک محلی مختلفی داشته باشد عروض این زمان بر آن محل با عروض این زمان بر محل دیگر تفاوت کند خود نفس این عارض که عبارت است از زمان، این خودش اختلاف ماهوی دارد و موجب امتیاز یکی از دیگری خواهد شد و همین مساله در مورد عدد هم صدق می‌کند عدد دو مقدم است بر سه و مؤخر است از یک. نفس این عدد از نظر ماهیت و از نظر حقیقت و رتبه اقتضای امتیاز می‌کند بدون شیء دیگر و بدون امر دیگری، این مساله به این کیفیت است. لذا در کلمات بزرگان مثل مرحوم شیخ‌الرئیس در آنجائی که بحث تشخیص را می‌کنند ما متوجه می‌شویم که مقصود از تشخیص آن تعیین خارجی نیست چون تعیین خارجی حقیقتش به زمان است آن به خود وجود است آنچه که موجب امتیاز است ممکن است علل مختلفی داشته باشد و کلام شیخ‌الرئیس در اینجا به یک مقوله برمی‌گردد ایشان می‌فرمایند از بین مقولات تنها مقوله‌ای که خودش فی حد نفسه اقتضای تشخیص را می‌کند بدون شیء دیگر و بدون امر دیگر، وضع است. البته به ایشان اشکال شده است و مرحوم صدرالمتهین اشکالی که کردند گفتند فقط وضع نیست که خودش اقتضای امتیاز را می‌کند بلکه یک هیئت با هیئت دیگر این خودش فی حد نفسه اقتضای امتیاز و تفارق بین دو را می‌کند بلکه به این غیر از هیئت خود زمان هم، آن اقتضای امتیاز را می‌کند زمان گذشته قطعا امتیاز دارد با زمان حال و زمان آینده پس بنابراین انحصار امتیاز در مقوله وضع و اینکه نفس مقوله وضع فی حد نفسه بدون ملاحظه محل، خودش فی حد نفسه اقتضای امتیاز را می‌کند این مساله صحیح نیست چون در همه مقولات کم و کیف و امثال ذلک آن ملاحظه محل عروض

این مقوله است که موجب افتراق است. ولی خود وضع یک مقوله‌ای است که فی حدّ نفسه این اقتضای امتیاز را می‌کند شما وقتی که یک هیئت را مشاهده بکنید، این هیئت یک عرضی است که عارض بر محل می‌شود و موجب دگرگونی و امتیاز آن محل از سایر و بقیه می‌شود این هیئت است که این امتیاز را می‌رساند و آن شخص ممکن است باز هیئتش را عوض کند الان یک شخصی چهارزانو نشسته بعدا تبدیل می‌شود به دوزانو همان شخص است. محل، محل واحد است منتهی خود آن وضع شما می‌بینید تغییر پیدا کرد، با تغییر وضع شما امتیاز را می‌فهمید در حالتی که فرد یکی است و عوض نشده کسی به او اضافه نشده یا کم نشده و لکن این خصوصیت آن عارض است که فی حدّ نفسه موجب امتیاز از بین بقیه است که در اینجا مرحوم آخوند می‌فرمایند که غرض مرحوم بوعلی از تشخیص، همان معنای امتیاز است نه معنای تشخیص که به عنوان تعیین و تحقق خارجی است که آن تحقق خارجی بالوجود است و غیر از وجود چیزی نمی‌تواند تعیین و تشخیص را برساند این مطلب خیلی مساله ندارد.

بحث و تعقیب

و قد أورد علی قولهم إن الشیئین من نوع واحد یمتاز أحدهما عن الآخر
 إن اتحد المحل بالزمان که این مطلب که گفتند دو شیء از نوع واحد امتیاز پیدا می‌کند یکی از دیگری، دو شیئی که در تحت یک نوع باشند اگر اتحاد محل داشته باشد این یمتاز احدهما بالزمان، این امتیازش امتیاز به زمان است یعنی وقتی که یک عرضی عارض بر یک محل بشود همان عرض در صورت امتداد چگونه از آن دیگری امتیاز پیدا می‌کند؟ می‌گوید الان شما یک ساعت است اینجا همینطوری نشستی خسته نمی‌شوی؟ می‌گوید که نه بر من یک عرض عارض نشده است و آن چهارزانو بودن است بابا یک ساعت است اینجا نشستی این یک

ساعت با آن قبلش فرق می‌کند این امتیازش امتیاز به زمان است. گرچه در اینجا این عرض، عرض واحد است و لکن بواسطه اختلاف زمان، هر نقطه از زمان با آن نقطه قبل بخاطر این خصوصیت در اینجا تفاوت می‌کند این ایراد چیست؟ این ایراد این است **بان الزمان نفسه اذا كان مقداراً** وقتی شما معیار امتیاز را، زمان آوردی خود زمان چه دخلی در امتیاز می‌تواند داشته باشد در حالتی که خودش قائم به یک محل است و آن محل عبارت است از همان جسمیت فلکیت، **اذا كان مقدار لحرکه الفلک** فمحل این زمان می‌شود یک جسم واحد که این جسم واحد زمان را به وجود آورده است و آن جسم واحد در حرکت خودش دارای اختلاف است پس بنابراین شما چیزی ندارید که بواسطه آن معیار بخواهید خود زمان را تقسیم کنید و بواسطه تقسیم زمان آن اشیائی که در تحت نوع واحد هستند بخواهید بینشان اختلاف قائل شوید **فبماذا يمتاز مع وحدة المحل جزء منه من جزء آخر** به چه چیزی امتیاز پیدا می‌کند؟ با وحدت محل جزئی از زمان از جزء دیگر در اینجا چون خود جسم، جسم واحد است و آن جسم واحدهم قابل تجزیه نیست پس بنابراین چیزی که موجب بشود زمان از آن زمان دیگر تجزیه بشود و اختلاف پیدا بکند نداریم پاسخی که دادن خیلی روشن است فرمودند که **ان تمیز بين اجزاء زمان**، تمیز بین زمان به خود زمان است کاری نداریم که آیا این زمان تعلق می‌گیرد به جسمیت فلک یا به جسمیت کره عرض یا شمس یا چیز دیگر، نه، خود این اجزاء زمان فی حد نفسه اینها با هم اختلاف دارند حالا این جسمشان هرچه می‌خواهد باشد آن چه که زمان بهش تعلق گرفته هرچه می‌خواهد باشد فرقی ندارد. **فإن المسمى بالزمان حقيقة متجددة متصرمة** یک حقیقتی است که همیشه در حال تجدد و در حال گذشت است و **ليست له ماهية**

غیر اتصال الانقضاء و التجدد ماهیتش غیر از اتصال انقضا و تجدد چیز دیگری نیست یعنی حقیقت زمان حقیقت منقضى شدن یک مرتبه است و تجدد مرتبه دیگر است این حقیقت زمان است فالسؤال بأنه لم يختص يوم كذا بالتقدم على يوم كذا چگونه است که روز یکشنبه جلوتر از دوشنبه است و بم أمتاز احدهما عن الآخر چه چیزی باعث امتیاز یکشنبه از دوشنبه شده است مع تشابهما و تساویهما در حقیقت نوعیه اینها یک شیء هستند يرجع این سوال يرجع الى مثل ان يقال ، مثل اینکه گفته بشود لم صار الفلك فلکا فلک ، فلک شده خوب بخاطر اینکه خدا فلکش کرده است ما جعل الله ممشئة ممشئة بل أوجدهما خوب این هم همینطور است چرا آب، آب شده است؟ چرا نان، نان شده است؟ خوب آب ، آب است خصوصیت آب همان چیزی است که جعل به آن تعلق گرفته است یعنی در اینجا خود ذاتیت شیء خودش دلیل بر وجود شیء است دیگر لم نمی خواهد و هلیة نمی خواهد فان يوم كذا لا هوبه له هیچ هویتی، سوی کونه متقدم على يوم كذا، سواى این که این متقدم بر این روز و متأخر از آن روز و متمیز است از روز، و متمیز كما أن تقدم الاثنين على الثلاثة طبعاً و امتیاز عنها تقدم به تقدم طبعی و امتیازش از ثلاثة ليس الا بنفس كونه الاثنين به خود این اثینیت است و يتضح ذلك اتضاحاً شديداً این مطلب کاملاً روشن می شود با این مثالی که می زنیم بأن امتیاز ذراع من الخط عن نصفه امتیاز یک ذراع خط از نصفش ليس بشئ خارج عن نفس هويته این بواسطه چیزی خارج از ذات خودش نیست لانها مع قطع النظر عن الامور خارجة چون با قطع نظر از امور خارجی از این خط آن اموری که از این خط خارجند من المحل آن محلی که این خط بر او عارض شده است مثل کتاب یا زمان یا زمانی که این مدت

امتداد این خط است از اول تا آخر اینها، من یک دفعه دستم را از اینجا می‌آورم به اینجا با این سرعت محدود این چهارثانیه طول می‌کشد و لی با همین سرعت دستم را بیاورم تا وسط دو ثانیه طول می‌کشد الان فرق بین این نصف و بین این بواسطه چیست؟ این که زمان در اینجا نصف شده است ما در اینجا نصف می‌گوئیم یا اینکه محل را ما در اینجا بزرگتر می‌بینیم، می‌بینیم این در اینجا فرض کنید این بین دو نقطه این محل استیعاب بیشتری کرده از این جلد تا نصف این، ایشان می‌گویند اینها همه معروضات خط معروضات خط ارتباطی به خط ندارد خود خط در هویت ذات خودش با نصف خودش تفاوت دارد حالا این محلش هرچه می‌خواهد باشد این مطلب را ما فوراً در ذهن ببریم ما اصلاً کاری به کتاب نداشته باشیم شما یک خط را در نظر بگیرید در ذهنتان فرض کنید بیست سانت حالا نصفش کنید آیا نصف احساس می‌کنید یا نمی‌کنید با اینکه اصلاً کتابی نیست دفتری نیست دری نیست هیچ چیزی وجود ندارد یعنی نفس خود تصور هویت شیء هویت این مقوله، نفس تصورش اقتضا می‌کند که شما آن فرق و اختلاف را ادراک کنید بدون اینکه محلی در اینجا چه محل و چه زمان نقشی در این امتیاز داشته باشد **فقد علم أن التمیّز عن المشارکات النوعیة تمیز از آن چیزی که در نوع با همدیگر هستند فرض کنید کمیت باشد کیفیت می‌خواهد باشد هرچه می‌خواهد باشد **قد يحصل بنفس الحقیقة** گاهی اوقات به خود حقیقت آن شیء تمیز حاصل می‌شود و ما نیازی به امر دیگر نداریم و **ما وجد فی کلام الشیخ من أنه لیس شی من المقولات یتشخص بذاته الألوضع** امتیاز هیچکدام از مقولات ما نداریم از این مقولات عشره که تشخیص پیدا کند به ذات خودش بدون نیاز به امر دیگر مگر مقوله وضع و هیئت عارض برشیء، که آن خود فی حد نفسه بدون قیام به شیء این تشخیص دارد به ذات، این منظورشان**

تشخص نیست منظورشان امتیاز است فمراده الامتیاز عن الغير مطلقا مع وحدة الزمان امتیاز عن الغير مطلقا با وحدت زمان یعنی در صورتی که زمان ، زمان چه باشد؟ واحد باشد والا اگر زمان متعدد باشد در اینجا امتیاز به زمان است فانه لا يحصل الامتیاز مع وحدة الزمان ، امتیاز با وحدت زمان حاصل نمی شود مگر به وضع فرض کنید بین دو شیء یک وضع وجود دارد در بین دو شیء در وحدت زمان این امتیاز، امتیازش به وضع است در صورتی که این وضع به دو محل تعلق بگیرد الان همه در اینجا چهارزانو نشستند ظاهرا بعضی ها دست گذاشتند زیر چانه شان بعضی ها دو زانو هستند الان در اینجا زمان زمان واحد است ولی وضع ها متعدد است فرق می کند این در اینجا وضع موجب اختلاف است ولی عکسش اگر حالا وضع، وضع واحد باشد زمان در آنجا زمان متعدد باشد دیگر در آنجا زمان است فرض کنید خود من که دارای یک وضع هستم از اولی که بحث شروع شده تا الان دارای یک وضع هستم آن که باعث افتراق بین وضعهایی است که همه در تحت یک نوع هستند آن باعث افتراقش چیست؟ زمان است شما زمان را بگیرید دیگر در اینجا بین اول و آخر و وسط نشستن دیگر تفاوتی احساس نمی کند کما انه لا يحصل الامتیاز مع وحدة الوضع الا بالزمان با وحدت وضع مگر به زمان، اگر زمان متحد نباشد کیش داشته باشد واما امتیاز کل وضع عن وضع حالا خود وضع از یک وضع دیگر نشسته با چهارزانو، چهارزانو با سه زانو، سه زانو با دو زانو، قیام و قعود و بقیه اوضاع دیگر عن القیام فحاله كحال امتیاز زمان عن زمان و مقدار حالش مثل زمان است خود نفس تربیع با تثلیث تفاوت می کند خود نفسش این دیگر احتیاجی به محل ندارد حالش حال امتیاز زمان است مقدار است از یک مقدار دیگر من انه مما يحصل بنفس

حقائقها این امتیاز حاصل می‌شود به خودش بدون احتیاج به شیء دیگر و **التشخص بالمعنى المذكور** مرحوم آخوند می‌فرمایند این تشخص با این معنائی که شد که امتناع اشتراک سایرین در این حقیقت و هویت شخصیت، با این بیانی که ما تشخص را گفتیم نه آن تشخصی که به معنای امتیاز است خوب آن به معنای یک عرضی است این تشخص که حدود وجودیه یک شیء از دخالت سایر تعینها و سایر اشیاء و سایر موجودها به حریم خود ممانعت می‌کند این تشخص **قد یکون بنفس الذات** خود این بنفس ذات است **کما فی واجب الوجود**، خود ذات واجب الوجود فی حد نفسه این هر وجود دیگری را از خود دفع می‌کند می‌گوید من وجودم برای همه کفایت می‌کند این که وجود دیگر ندارد وقتی وجود واجب الوجود هست دیگر وجودی نه در کنار او قرار می‌گیرد و نه داخل در وجود او می‌شود و نه از وجود او کم می‌کند و تکه می‌کند و او را در کنار او می‌گذارد خود وجود واجب الوجود که اطلاقی است نفس خود اطلاق، اقتضای مانعیت می‌کند از سریان وجودی دیگر به این وجود از ورود آن وجود دیگر به حریم آن وجود. لذا آنچه که در عالم وجود، از تعینات و ماده و امثال ذلک همه است هیچکدام اینها در کنار وجود واجب الوجود نمی‌تواند قرار بگیرد این محال است این همان مطلبی است که بین عرفا و بین حکما در این قضیه اختلاف است و **قد یکون بلوازم الذات کالشمس** گاهی به لوازم ذات این تشخص مثل شمس می‌ماند **فان الوضع هناک من لوازمها**، با وضع در مورد شمس از چیست؟ از لوازم آن شمس است و **قد یکون بعارض لاحق فی اول الوجود** گاهی بواسطه عارضی است که این ملحق می‌شود به اول وجود و **قد یبین** أنه من باب الوضع و الزمان لا غیر این وضع بر دو زمان است که مرحوم شیخ

هم فرمودند و **أما تشخص النفس** تشخص نفس، این نفس چطور تشخص پیدا می‌کند و چطور حقیقت پیدا می‌کند؟ آیا همان روح است که به شکل دیگری یا اینکه با روح تفاوت می‌کند و جدای از اوست؟ این تشخص نفس و تعین نفس و تحقق نفس، آنچه که ما داریم می‌بینیم بدن است نفس را که نمی‌بینیم این تشخص نفس بواسطه علاقه ای است که بینها و بین البدن این ارتباطی که بین آن روح با بدن پیدا می‌کند این ارتباط او را مضمیق می‌کند محدود می‌کند پائین می‌کشد از آن مرتبه اعلی پائین می‌کشد و محصور می‌کند در این بدن، به این علقه‌ای که با بدن ایجاد می‌کند برای او آن محدودیتی را که می‌آورد ما آن را اسمش را می‌گذاریم نفس. این محدوده را اگر از خودش بگیرد دارای یک وجود سعی می‌شود که با این نفس تفاوت می‌کند لذا نفس و روح اینها همه یک حقیقت واحده است تفاوت نمی‌کند منتهی به مرتبه‌ای دارای اسم خاصی است در مرتبه تعلقش به بدن است که به او نفس می‌گویند ولی در مرتبه چیز در آنجا داریم و **نفخت فیه من روحی** نگفته است: **نفخت فیه من النفسی، نفخت فیه من روحی**، داریم و همچنین **روحه يصعد اليه نه نفسه يصعد اليه**، روح در آنجا، آنی که جنبه تجردی پیدا می‌کند و اتصال پیدا می‌کند با آن مبدأ آن نفس نیست آن عبارت از روح است منتهی آن که تدبیر بدن را می‌کند آن عبارت است از نفس و **تشخص القوى البدنيه فبالبدن الذی هی فیه**، تشخص قوای بدنی به همان بدن است آن قوایی که در بدن منظوی است و هرکدام دارای هویت خودش است قوه شامه و اعصاب و عضلات و انبعاث عضلات و فرض کنید حرکات و اینها هرکدام دارای آن محلی است که این قوا قائم به آن محل است.